

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ALGISI: STRATEJİK PLANLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Hilal TURAN** - Mustafa Lütfi ŞEN***

ÖZET

Toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıkların ötesinde kadına ve erkeğe toplum tarafından yüklenen rol ve sorumlulukları ifade etmede kullanılan bir kavramdır. Kadın ve erkeğin toplumsal ilişkiler içerisinde eşit olmayan şartlarda yaşamlarını devam ettirmeleri “toplumsal cinsiyet eşitliği”ni gündeme getirmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğin toplumda imkânlardan eşit şekilde yararlanmaları ve eşit haklara sahip olmaları anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin, sadece bazı alanlarda sağlanmasının yetersiz kalacağı görüşünden hareketle bütün plan ve programlara dâhil edilmesinin gerekliliği artık dünya genelinde kabul edilen bir gerçektir.

Çalışmamızda, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin de önemle üzerinde durduğu bir konu olan “toplumsal cinsiyet eşitliği”nin kavramsal ve yasal çerçevede tanımlaması yapılmış, konuyla ilgili genel bilgiler verildikten sonra, toplumsal cinsiyet eşitliğinin Türkiye’deki yansımaları büyükşehir belediyeleri özelinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, ülkemizdeki büyükşehir belediyelerinin stratejik planları toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet Politikası*

* Bu makale, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında hazırlanan “Belediyelerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Uygulamaları: Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planları Üzerine Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, hilal.turan@ogr.sakarya.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, msen@sakarya.edu.tr

THE PERCEPTION OF GENDER EQUALITY IN MUNICIPALITIES: A CASE STUDY ON STRATEGIC PLANS

ABSTRACT

Gender is a term beyond the biological differences, which means the roles and responsibilities that given to men and women. Living of men and women in unequal conditions with differences in social relations bring “gender equality” in agenda. Gender equality means that men and women benefit from same opportunities in society and they have same rights. By the opinion of providing gender equality in some areas remains insufficient that necessity of gender mainstreaming is an accepted fact in the world.

In our study, definition of gender equality, which is a significant topic for international organizations such as UN and EU, in legal and terminal frame has made. After given the general information about topic, reflection of social gender equality in Turkey has been analyzed in case of metropolitan municipality. Under this aim, strategic plans of metropolitan municipalities have been analyzed with the perspective of gender equality.

Key Words: Gender, Gender Equality, Gender Mainstreaming

1. GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, doğuştan gelen ve biyolojik olarak kadın ve erkeğin sahip olduğu özelliklerin dışında, kadın ve erkeğe toplum tarafından yüklenen rol ve sorumlulukların dile getirilmesinde kullanılan bir kavramdır. Biyolojik farklılıkların toplumsal hayata yansıtılması sonucunda, kadınlar ve erkeklerin toplumsal ilişkiler içerisinde eşit olmayan şartlara maruz kalmaları ve yine eşit olmayan şartlarda hayatlarını idame ettirmeleri “toplumsal cinsiyet eşitliği”nin (gender equality) sağlanmasını gündeme getirmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlar ile erkeklerin toplumdaki imkânlardan eşit şekilde yararlanmaları, hakların kullanımında cinsiyetlerinden ötürü bireylerin farklı muameleler görmemeleri ve hayatın her alanında fiili eşitliğin sağlanmasıdır.

Toplumsal cinsiyet konusunda pek çok ülkede çalışma yapılmaktadır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına uluslararası sözleşmelere taraf olunmuş, anayasa ve yasalarda düzenlemeler yapılmış ve genelgeler yayınlanmıştır. Ancak mevcut durum değerlendirildiğinde, yapılan düzenlemelerin yeterli olmadığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için hukuki düzenlemelerin yanında, kadınların toplumsal hayatta desteklenmelerine ihtiyaç vardır. Burada yerel

yönetimlere, özellikle belediyelere, büyük görevler düşmektedir. Buradan hareketle çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda büyükşehir belediyelerinde gelinek noktanın saptanması, büyükşehir belediyelerinin bu alana ilişkin çalışmalarının irdelenmesi ve eksik noktaların vurgulanarak öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın temel varsayımı, Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerel hizmetlerin sunumunda yeterince dikkate alınmadığıdır. Bu varsayımı test etmek amacıyla, yerel hizmetlerin sunumunda temel politika belgesi olan stratejik planlar, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile incelenmiştir. Çalışmada, büyükşehir belediyelerinin stratejik planları temel alınarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yapılacak araştırmalara katkıda bulunması beklenmektedir.

2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMLARI

Toplumsal cinsiyet kavramı sosyal bilimlerde sıkça kullanılan bir kavram olmayıp, özellikle kadın çalışmalarında zikredilmektedir. Bu nedenle, farklı kesimler açısından kavrama yönelik algıda birliğin sağlanması amacıyla öncelikle bu kavrama ilişkin tanımların değerlendirilmesinde yarar görülmektedir.

Bireyin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklere “cinsiyet” (sex) denilmektedir. “Toplumsal cinsiyet” (gender) ise; kadının ve erkeğin toplum tarafından belirlenen rollerini ve sorumluluklarını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ve nasıl davranmamızı beklediği ile ilgili bir kavramdır (Eveline ve Bacchi, 2005: 497-498).

“Cinsiyet” kavramı, kadınlar ile erkekler arasındaki biyolojik farklılıklara atıfta bulunurken, “toplumsal cinsiyet” kavramı, kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri tanımlamakta, erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiye vurgu yapmakta ve bu ilişkinin sosyal olarak nasıl kurulduğuna değinmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin getirdiği roller dinamiktir ve içeriği zamana ve yere göre değişmektedir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008a: 15).

Toplumsal cinsiyet; kişinin kültürel, toplumsal rolü, ruhsal içsel tanımlaması ve onların temsil edilmesi anlamında da kullanılmaktadır. Cinsiyeti doğa belirlerken, toplumsal cinsiyeti kültür belirlemekte ve toplumsal cinsiyet kimliği hakkındaki anlayışlar, bunlarla bağlantılı olan cinsel tutum ve eğilimlerle beraber çok erken yaşlarda oluşmaktadır

(Yeşilorman, 2001: 274-275). Toplumsal cinsiyetin kullanımı, cinsiyeti içerebilir. Ancak bu kavram, ne doğrudan cinsiyet tarafından belirlenen ne de doğrudan cinselliği belirleyen bir ilişkiler bütününe vurgulamaktadır (Scott, 2007: 12).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin dünya genelinde daha çok konuşulur hale gelmesinde etkisi tartışılmaz olan Birleşmiş Milletler tarafından yapılan tanıma göre, toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri düzenleyen toplumsal normlar, uygulamalar ve kurumlara atıfta bulunmakta ve aslında “kadınlık” ve “erkeklik” gibi sosyo-kültürel tanımlamaların temelinde yatan güç ilişkilerini içermektedir (United Nations, 2008: 4-5; Nilges, 2005: 5; Uluocak ve Aslan, 2011: 24).

Sosyal Bilimler Sözlüğü’nde toplumsal cinsiyet, “kadın ve erkek arasındaki farklılığın biyolojik unsurların yanında toplumsal ve kültürel olarak oluşturulan yönü; kadın ve erkeğe toplumsal ve kültürel olarak yüklenen cinsiyet rolleri” şeklinde tanımlanmıştır (Demir ve Acar, 2002: 169).

3. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Toplumsal cinsiyet eşitliği, her iki cinsiyete eşit değer veren, kadın ile erkeklerin potansiyellerinin ortaya çıkmasına ve gerek kamusal gerekse özel hayatta aktif olarak kullanılmasına imkân veren bir yaklaşımdır. Hem kadınların hem de erkeklerin ayrımcılığa tabi tutulmaksızın “cinsiyetler eşitliği” ekseninde eşit haklara sahip olmasıdır (Seyyar, 2010: 1). Yani, eşitlik politikası devlet politikalarının ve hukuksal normların cinsiyet ve etnik köken gibi farklı sosyolojik kategorileri dikkate almaksızın eşit uygulamalarda bulunması anlamını taşımaktadır (Çaha, 2010: 4-5). Toplumsal cinsiyet eşitliği politikası aynı zamanda, eşit hakların ötesinde bütün sosyal yapı ve düzende eşitlik yönünde bir dönüşüm öngörmektedir (Koray, 2011: 16).

Bir devlet politikası olarak tanımlamak gerekirse; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğin toplumda aynı olanaklardan yararlanmaları, aynı haklara sahip olmaları ve aynı yükümlülüklerle tabi olmaları şeklinde ifade edilmektedir. Bir başka deyişle, kaynakların ayrılması, dağıtılması ve kullanılmasında, hizmetlere ulaşım ve hizmetlerden yararlanmada bireyin cinsiyetine dayalı olarak ayrımcılığın yapılmamasıdır (Uluşen, 2010: 32-33).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, hayatın bütün evrelerinde kadın ve erkeğin eşit hak ve fırsatlara sahip olmasıdır. Bu kavram, kadın ve erkeğin aile hayatından toplumsal hayata kadar dengede olmaları haline dayanır. Yerel

ekonomik kalkınma bağlamında, toplumsal cinsiyet eşitliği; yönetime katılmayı, kadın erkek ayrımı gözetmeksizin iş ve çalışma hayatına yeterli düzeyde katılımı ifade etmektedir (Local Economic Programme, 2010: 4).

Toplumsal cinsiyet eşitliği stratejileri, toplumsal cinsiyetin kadınlar ve erkekler için farklı toplumsal, ekonomik ve politik imkânlar oluşturulması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşım, kadınlar ve erkeklerin farklı ihtiyaçları ve iktidar yapıları olduğunu ve bu farklılıkların cinsiyetler arasındaki dengesizliği ortadan kaldıran bir strateji olarak tanımlanması gerektiğini kabul eder. Toplumsal cinsiyet eşitliği stratejileri, kadınlar ve erkekler arasındaki sorumlulukların paylaşılmasında ve sunulan hizmetlerin dağıtımında adaletin hâkim olmasını öngörmektedir (Uluşen, 2010: 33).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi ile kalkınmanın daha adil şekilde sağlanabileceği savından hareketle, toplumsal cinsiyet eşitliği sürdürülebilir kalkınmanın koşullarından biri olarak görülmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliği kamusal hayata vatandaşların daha fazla katılımını, sivil toplum örgütlerinin daha etkin rol oynamalarını ve devlet kurumlarının performanslarının değerlendirilmesini zorunlu kılması bakımından demokrasinin gelişmesinin temel unsurlarından biri olarak da kabul edilmektedir (Berktaş, 2004: 15).

4. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN ANA PLAN VE PROGRAMLARA DÂHİL EDİLMESİ

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla yürütülen kadın odaklı çalışmaların, tek başına yeterli olamayacağını zaman içerisinde anlaşılmasıyla uluslararası arenada, bir toplumsal cinsiyet politikasının olması gerektiği, toplumsal cinsiyet perspektifinin tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesi yönünde bir düşünce yaygınlaşmaya başlamıştır (Sayar, 2011: 119).

Toplumsal cinsiyet eşitliğini ana plan ve programlara yerleştirme stratejisi (gender mainstreaming)¹; Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu'nda kadının kalkınmadaki rolü üzerine yapılan tartışmalara ilişkin olarak ilk defa “Üçüncü Dünya Kadın Konferansı” metinlerinde yer almıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006: 25).

¹ Bazı ülkelerde, örneğin Almanya'da, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve politikalarında bu strateji, “toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma” şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışmamızda ise bu strateji, Türkiye'deki resmi kurumlarca ifade edildiği şekliyle “toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dahil edilmesi” olarak kullanılacaktır.

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dahil edilmesi stratejisi, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan bir süreç olarak da götürebilir. Bir nevi, eşitliğe aykırı şekilde oluşturulmuş politikaları, programları ve geleneksel yapıları yeniden düzenlemek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini korumaya çalışmaktır. Bir başka açıdan bakılacak olursa, bu strateji ister ayrı ister birlikte olsun kadınların ve erkeklerin özel ihtiyaçlarını ve önceliklerini sağlamak için gerekli önlemlerin alınması anlamında da kullanılmaktadır (Local Economic Programme, 2010: 4).

Birleşmiş Milletler bu stratejiyi, “yasal düzenlemeleri, politika ve programları da içerecek şekilde, daha önceden planlanarak, herhangi bir hareketin kadınlar ve erkekler açısından doğuracağı sonuçların belirlenmesi ve değerlendirilmesi süreci” olarak tanımlamaktadır (Greckol, 2005: 1).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dahil edilmesi stratejisi akademik literatürde; karar almada kadın ve erkeğin taahhüdüne, yükümlülüklerine, toplumsal cinsiyet perspektifinin bütün siyasi alanlara entegre edilmesine, cinsiyet ayrımcılığına dayanan politik süreçlerin etkisizleştirilmesine işaret etmektedir (Mösesdöttir, 2011: 34). Çoğunluk tarafından ise, kadınların haklardan veya mevcut durumdan ne kadar etkilendiğine dikkat edilmesi şeklinde anlaşılmaktadır (Charlesworth, 2005: 10).

Günümüzde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi stratejisi, uluslararası düzeyde her alanda kullanılan bir ifadedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliklere karşı yanıt olarak geliştirilmiş bir teknik olarak, özellikle uluslararası kuruluşlarda kabul görmüştür (Charlesworth, 2005: 1). Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü, cinsiyet politikalarında bu tekniğe yer vermiş, yapacakları çalışmaların bütün aşamalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduracaklarını belirtmiştir (Charlesworth, 2005: 5).

Avrupa Birliği'nin önemli bir birimi olan Avrupa Komisyonu ise, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dahil edilmesi stratejisini, sadece belirli alanlarda kadına yardım etmek için tedbirler almak olarak değil, bütün politikalarda toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmayı amaç edinerek, cinsiyet perspektifi ile olası sonuçlarla birlikte planları ele almak olarak tanımlamaktadır (Mösesdöttir, 2011: 31).

Mutluer'in de belirttiği gibi; “toplumsal cinsiyete dair gerçekleri, coğrafyadan bağımsız; kültürel fotoğraftan, politik iklimten ve iktidar mekanizmalarından ayrı düşünerek anlamak imkânsız”dır (Mutluer, 2008: 17). Buradan hareketle; toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve

programlara dâhil edilmesi stratejisinin, kurumları sorgulayıcı ve dönüştürücü olduğunu söylemek mümkündür. Bu strateji, devlet içerisindeki bütün kurumların toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bakış açısıyla dönüştürülmesini öngörmektedir. Yine bu strateji, cinsiyet eşitliğini göz ardı eden kalkınma hedeflerinden kadınların da otomatik olarak eşit şekilde yararlanacağı görüşünü kabul etmeyerek, kadınların katkılarını görünür hale getirmeyi amaçlamaktadır (Üstün, 2011: 37).

Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi stratejisi, daha bütüncül toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları geliştirilmesi için erkeklerin de toplumsal cinsiyet eşitliği süreçlerine dâhil edilmelerine ve erkeklerin cinsiyetçi tutum ve davranışlarının dönüştürülmesinin gerekliliğine atıfta bulunmaktadır (Sayer, 2011: 45).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi stratejisi, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politika, program ya da projelere olan ihtiyacı ortadan kaldırmaz. Aslında bununla amaçlanan, toplumsal cinsiyet eşitliği ile diğer ekonomik, siyasal ve kültürel hedefleri ortak bir paydada birleştirmektir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin toplumsal kalkınmaya ve demokratikleşmeye engel olduğu düşüncesinden yola çıkarak, yapılan her türlü plan, program ve projede cinsiyetin dikkate alınması bu stratejinin bir parçasıdır (Üstün, 2011: 11-12; Woodward, 2008: 290).

5. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN STRATEJİK PLANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yerel yönetimlerin üstlendikleri sorumluluklar ve karşılaştıkları sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, yerel yönetimlerde stratejik planlamanın gerekliliği, günümüzde bütün dünyada kabul edilen bir gerçektir (Ökmen ve Parlak, 2008: 438). Bu çerçevede Türkiye’de de özellikle belediye ve büyükşehir belediye kanunlarında 2000’li yıllarda yapılan reformlar ile pek çok düzenlemeye gidilmiştir. Stratejik yönetim ve stratejik planlama ise yapılan reformların önemli unsurlarından birisidir.

5.1. Araştırmanın Amacı

Stratejik planlar, yerel düzeyde hangi konu çalışılırsa çalışılsın irdelenmesi gereken önemli referanslardır. Çünkü belediyelerin vizyon, misyon, amaç ve hedefleri, politika ve stratejileri, hangi ilkeleri dikkate alarak hizmet verecekleri hazırladıkları stratejik planda yer almaktadır. Buradan hareketle araştırmamızda büyükşehir belediyelerinin stratejik

planlarını hazırlarken toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetip gözetmediğinin, planda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik hedeflere yer verip vermediğinin veya ne düzeyde verdiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

5.2. Araştırmanın Yöntemi

Kamu yönetiminde stratejik yönetim modelinin öne çıkması, demokratikleşme, şeffaflık, hesap verebilirlik ve rekabet ihtiyaçlarının daha çok hissedilmesi ile değerlendirilebilir (Özgür, 2004: 231-233). Böyle bir ortamda stratejik yönetimin, kamu örgütlerinin neyi, niçin, nasıl ve neden o şekilde yaptıklarının cevabını vermelerinde etkili olacağı düşünülmektedir (Ökmen ve Parlak, 2008: 434). Bu bağlamda, çalışmada Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarına toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bakılarak içerik analizi yapılmıştır.

Çalışmada, “kategorisel analiz” yöntemi kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Bu kapsamda Türkiye'deki 16 büyükşehir belediyesinin² stratejik planları³ incelenmiş, “hizmet verilecek kesim vurgusu”, “eşitlik vurgusu”, “eğitim”, “katılım”, “şiddet mağduru kadınların korunması”, “istihdam” ve “diğer hizmetler” kategorileri dikkate alınarak içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca, büyükşehir belediye meclislerinde bulunan komisyonlar da toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınmıştır.

Araştırmanın kısıtlarına gelince, araştırma, belirli zaman dilimini kapsayan stratejik planların incelenmesi suretiyle yapıldığı için söz konusu zaman dilimi ile sınırlıdır. İleriki dönemlerde büyükşehir belediyelerinin hazırlayacağı planlarda farklı yaklaşımlar sergilenebilir ya da mevcut planlarda güncellemeler yapılabilir.

Araştırmada, stratejik plan metniyle sınırlı çözümlenmeler yapılmıştır; bunların uygulamaya geçip geçmediği ya da ne ölçüde geçtiği makalenin ilgi alanı dışındadır. Diğer taraftan, bir büyükşehir belediyesinin bütün

² 6360 sayılı Kanun ile 14 ilde daha büyükşehir belediyesi kurulması öngörülmüştür. Ancak henüz bu belediyeler fiilen kurulmadığından araştırmaya dâhil edilmemiştir.

³ İncelenen stratejik planların bir kısmı www.sp.gov.tr internet sitesinden, bir kısmı ise kurumsal web sitelerinden temin edilmiştir. Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, Kocaeli, Mersin, Sakarya ve Samsun Büyükşehir Belediyelerinin stratejik planları 2010-2014; Erzurum ve Eskişehir Büyükşehir Belediyelerinin stratejik planları 2011-2015; Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin stratejik planları 2012-2016; İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Stratejik Planı ise 2010-2017 dönemini kapsamaktadır.

uygulamalarının stratejik planda yazılanlardan ibaret olduğu da söylenemez. Bu bağlamda büyükşehir belediyeleri, stratejik planda yer verilmediği halde, toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilecek bazı uygulamalar yapıyor olabilir.

5.3. Elde Edilen Bulgular

İncelenen stratejik planlar içerisinde, “toplumsal cinsiyet eşitliği”ne en kapsamlı şekilde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’nin Stratejik Planı’nda yer verildiği görülmektedir. Bunu Ankara, İzmir, Gaziantep, İstanbul, Sakarya ve Samsun Büyükşehir Belediyelerinin stratejik planları izlemektedir.

Bazı büyükşehir belediyeleri (Ankara, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli ve Mersin) stratejik planlarında hizmet vereceği kesimleri vurgularken kadınlara ayrıca yer vermiş, bazıları ise (Adana, Bursa, Eskişehir, Konya, Sakarya ve Samsun) dezavantajlı gruplara yer vererek kadınları bu gruba dâhil etmişlerdir. Ancak kadınlar veya dezavantajlı gruplar ayırımına gitmeyen büyükşehir belediyeleri (Antalya ve Erzurum) de bulunmaktadır.

Büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında yer alan vizyon ve misyonları toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile incelendiğinde sadece Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’nin misyonunda cinsiyet özgürlükçü yönetim anlayışına vurgu yapıldığı görülmektedir: “Ekolojik, demokratik ve cinsiyet özgürlükçü yönetim anlayışı ile tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleri ile korunmuş bir kent yaratmak” (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 107).

Bunun dışında Adana ve İzmir Büyükşehir Belediyelerinin misyonunda adalet ve eşitlik ibareleri yer almaktadır:

- “Büyükşehir belediyesi sorumluluk alanında planlı, hızlı, etkin, şeffaf, adil ve vatandaş odaklı en iyi hizmeti sunmak” (Adana Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 77).
- “Halkın verdiği gücü, eşitlik ve güvenle mayalayıp belediyecilik hizmeti olarak tüm kente taşımak” (İzmir Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 18).

Stratejik planların temel ilkeleri arasında kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili olanlar ise şöyle sıralanabilir:

- “Hizmet sunumunda cinsiyet eşitlikçi yaklaşım ve politikaların benimsenmesi” (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 108).

- “Adil, hızlı, sürdürülebilir, kaliteli hizmet” (Antalya Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 61).
- “Gençlere, kadınlara, yaşlılara ve engelli vatandaşlara yönelik hizmetlere öncelik verilmesi” (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 29). Bu bağlamda, ilgili kesimlere yönelik pozitif ayrımcılık uygulanabilecektir.
- “Toplumun her kesimine özgü hizmetler üretmek” yer almaktadır (Konya Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2012: 35).
- “Eşit yaklaşım” (Mersin Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 46).
- “Eşitlik: Belediye hizmetlerinin bütün bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayırım gözetmeden, fiziksel veya zihinsel özürlerine bakılmadan; eşit olarak sunulmasıdır” (Samsun Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 33).

Stratejik planlarda belirlenen amaç ve hedefler, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile incelendiğinde şu genel değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

Diğer büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarından farklı olarak, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin 2010 – 2014 Stratejik Planı'nın amaç ve hedefler kısmında, toplumsal cinsiyet eşitliğine ayrı bir önem verildiği görülmektedir. Özellikle 3 nolu amaç ve alt hedeflerde, “toplumsal cinsiyet” ve “cins bilinci” konularına vurgu yapılmış, kadının sosyal ve ekonomik hayata aktif olarak katılabilmesi için gerekli strateji ve politikalar ortaya konmuştur (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 114 – 169).

İncelenen planların bazılarında, stratejik amaç ve hedefler içerisinde yoğunluğu farklı olmakla birlikte doğrudan kadınlara yönelik hizmetlere yer verilmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 203-221; Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 107-108; Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2011: 43; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 82; İzmir Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 219, 233, 258; Konya Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2012: 39, 48; Mersin Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 50; Sakarya Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 61, 73, 78; Samsun Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı, 2010: 37-38, 66).

Adana, Bursa, Erzurum ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarının amaç ve hedefler kısmında, kadına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bir ibare veya vurgu bulunmamaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve kadın vurgusu açısından ayrıntılı olarak incelenen büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarının amaç ve hedefler kısımlarından elde edilen veriler Tablo 1’de kategorisel bazda.

Büyükşehir Belediyesi	Eğitim	İstihdam	Katılım	Şiddet Mağduru Kadınların Korunması	Diğer Hizmetler
Diyarbakır	Eğitim destek evleri; farkındalık yaratma ve bilgilendirme; toplumsal cinsiyet, cins bilinci, hukuk ve iletişim alanlarında bilinç yükseltici eğitimler verme; mahallelerde kooperatifçilik eğitimleri verme; personele toplumsal cinsiyet konusunda hizmet içi eğitim verme	Kadınların ekonomik hayata katılımını teşvik etme; ev eksenli çalışan kadınları üretime yöneltme ve ürünlerin pazarlama ve satışına destek olma	Belediye yönetiminin kadın kurumları ve aktivistleriyle yılda en az bir kez buluşmasını sağlama	Konukevinin hizmet kapasitesini artırma; başvurulan kadınlara psikolojik ve hukuki destek verme	Kadınların düzenli spor yapmasını sağlama

Ankara	Meslek edindirme kursları açma; çocuk eğitimi ve bakımı kursları düzenleme; okuma yazması olmayan kadınlara kurs düzenleme	-	-	Kadın sığınma evleri açma	Ücretsiz sosyal, kültürel ve sportif aktivite temini; kadın lokalleri açma; doğum sürecinde kadınlara hastanelere geliş ve gidişlerde yardımcı olma; kadınların sanat, spor ve müzikle ilgilenmesini teşvik ve temin; kadın dernek ve vakıfları ile işbirliği; eşleri çalışma yeteneğinden yoksun olan veya eşini kaybetmiş bayanlara destek olma.
İzmir	Yerel Eşitlik Eylem Planı doğrultusunda kadınların şiddete maruz kalmaması için eğitim temelli destekler sunma; kadınların sosyal yaşamda ekonomik açıdan güçlenmesi için çeşitli branşlarda mesleki kurslar düzenleme; sağlıklı anne-kadın eğitimi düzenleme	-	Kadın erkek eşitliği esasıyla, kadınların yerel karar alma süreçlerine aktif katılımını teşvik etme ve destekleme	-	Hayata geçirilecek diğer projeler ile Kadın Dostu Kent imajını korumaya devam etme
Gaziantep	Eğitim destek kursları açma; beceri ve mesleki kurs branşlarını çoğaltma	-	-	Sığınma evi hizmetlerini geliştirme ve kapasitelerini artırma; kadına yönelik şiddetin önlenmesi ile ilgili bilgilendirme	Kadın danışma merkezi hizmetlerini yaygınlaştırma; anne merkezleri sayısını artırma; kadın dostu kent olma çalışmalarını yapma

İstanbul	Kadın ve aile sağlığına yönelik eğitim verme	-	-	Sığınma evlerinin tümünü tamamlama	Kadına yönelik sağlık taramaları yapma
Sakarya	Eğitim ve bilgi düzeyini artırıcı kurslar düzenleme; eğitim kurslarındaki konuları ve kursiyer sayısını artırma	Sanat ve Mesleki Eğitim Kursları'na ürün satış yeri açma	-	-	Gündelik yaşamın kolaylaştırılması
Samsun	Hayat boyu eğitimi destekleme	-	-	-	Kadın lokalleri açma; kadınlar ve STK'lar ile kültürel ve sosyal faaliyetleri düzenleme
Eskişehir	Beceri kazandırma eğitimleri	-	-	-	-
Antalya	-	-	-	-	Aile danışma merkezi açma
Kayseri	-	-	-	-	Bayanlar Spor Merkezi'nde spor alışkanlığı kazandırma
Konya	-	-	-	-	Hanım lokallerine ve meslek edindirme merkezlerine erişilebilirliği artırma
Mersin	-	-	-	Şiddet mağduru kadın ve çocuklara yönelik "Güvenli Bizim Evimiz" Projesini gerçekleştirme	-
Adana	-	-	-	-	-
Bursa	-	-	-	-	-
Erzurum	-	-	-	-	-
Kocaeli	-	-	-	-	-

Tablo 1. Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Gösterilmektedir.

Eğitim kategorisinde bakıldığında, büyükşehir belediyelerinin yarısının kadınların kendilerini yetiştirmelerine ve meslek edinmelerine yönelik kurslar düzenlemeyi ve mevcutların sayısını artırmayı hedefledikleri söylenebilir. Bunun yanında, okuma kampanyaları düzenlenmesi, eğitim destek evleri açılması, kadınlara yönelik bilinç yükseltici ve farkındalık yaratıcı eğitimler verilmesi de bazı büyükşehir belediyelerinin dikkatle ele aldığı hususlardandır.

İstihdam alanında, sadece Diyarbakır ve Sakarya Büyükşehir Belediyeleri kadınların ekonomik hayata katılımını teşvik etme; ev eksenli çalışan kadınları üretime yöneltme ve ürünlerin pazarlama ve satışına destek olma gibi hususlara stratejik planlarında yer vermişlerdir.

İncelenen kategorilerden bir diğeri “katılım”dır. Büyükşehir belediyelerinin bazılarında, “katılımcılık” temel ilkeler arasında sayılmış, katılımcı yönetim mekanizmalarının geliştirilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’nin, belediye yönetiminin kadın kurumları ve aktivistleriyle yılda en az bir kez buluşmasını sağlamayı, yine İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin kadın erkek eşitliği esasıyla, kadınların yerel karar alma süreçlerine aktif katılımını teşvik etme ve desteklemeyi hedefleri arasına alması dikkate değerdir.

Ele alınan bir diğer kategori ise “şiddet mağduru kadınların korunması”dır. Sığınma evlerinin kapasitelerinin artırılması ve yeni kadın sığınma evleri açılmasına yönelik hedefler, sadece beş büyükşehir belediyesinin (Diyarbakır, Ankara, Gaziantep, İstanbul ve Mersin) stratejik planında yer almaktadır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan stratejik planda, ilave olarak, kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin bilgilendirme çalışmaları yapılmasına ilişkin bir hedef bulunmaktadır.

Stratejik planlardan yola çıkılarak hazırlanan tabloda, büyükşehir belediyelerinin planda yer verdikleri hedeflerinden konumuz açısından incelenmesi uygun görülenlere “diğer hizmetler” kategorisinde yer verilmiştir. Bu hedefler gerçekleştirildiği takdirde hem sorunlar daha etkin bir şekilde çözülmüş olacak, hem de geri bildirim vasıtasıyla belediye idaresinin eksik kaldığı noktaları görmesi sağlanabilecektir.

“Diğer Hizmetler” kategorisi kapsamında değerlendirilebilecek olan psikolojik ve hukuki destek verilmesi ve kadın danışma merkezlerinin açılması konumuz açısından önem taşımaktadır. Hukuki anlamda haklarından haberdar olmayan pek çok kadın istemediği şartlarda yaşamaya mahkum edilmektedir. Bu bağlamda, büyükşehir belediyelerinin oluşturacakları hukuki ve psikolojik destek birimleri sadece kadınların

“ikincil” konularından kurtulmalarına yardımcı olmakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına da katkıda bulunacaktır.

Bütün bunların dışında konumuza ilişkin olarak ayrıca belirtilmesi gerekir ki, ülkemizde büyükşehir belediye meclisleri bünyesinde oluşturulan komisyonlar incelediğinde; İstanbul, Bursa, Antalya, Konya ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri’nde “Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu”; Mersin, Adana ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri’nde “Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu” ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’nde ise “Kadın Araştırma ve İnceleme Komisyonu”nun bulunduğu görülmektedir. Kayseri Büyükşehir Belediyesi’nde ise belediye meclisi bünyesinde “Kadın ve Aile Komisyonu” oluşturulmuştur. Diğer büyükşehir belediyelerinin meclislerinde ise kadın veya toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik herhangi bir komisyon bulunmamaktadır.

Görüldüğü üzere, birçok büyükşehir belediye meclisi içerisinde doğrudan toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olmasa da, kadın ve aileye ilişkin komisyonlar bulunmaktadır. Bu durum, kadın hakları ve cinsiyet eşitliği adına verilen mücadelelerin artık yavaş yavaş karşılığını bulmaya başladığını, en azından ilgili konuyu ele alacak komisyonların oluşturulduğunu göstermektedir.

Kadın örgütlerinin temsilcileri, meclislerde yer alan söz konusu komisyonların toplantılarına etkin şekilde katılarak, hemşehrilik sorumluluklarını yerine getirebilir, alanlarıyla ilgili konularda görüş beyan ederek, kadınların taleplerinin daha çok gündemde kalmasını sağlayabilirler.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsanlara en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimler, toplumsal hayatta yaşanan eşitsizliklerin devam etmesi veya artmasına yönelik mücadelede ve tam anlamıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten bir toplumun inşa edilmesinde önem arz etmektedirler. Yerel yönetimler, farklı aktörlerle kuracakları işbirliği çalışmalarlarıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik somut eylemlerde bulunabilirler (Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi, 2006: 4).

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği adına uluslararası sözleşmelere taraf olunmuş, anayasa ve yasalarda düzenlemeler yapılmış ve genelgeler yayınlanmıştır. Ancak mevcut durum değerlendirildiğinde bütün bunların yeterli olmadığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için hukuki düzenlemelerin yanında kadınların toplumsal hayatta desteklenmeleri gerekmektedir. Burada yerel yönetimlere, özellikle

belediyelere, büyük görevler düşmektedir. Belediyeler, yüz yüze ilişkilerin yaşandığı ve gündelik hayatımızı ilgilendiren hizmetlerin görüldüğü birimler olduklarından dinamik yapıya sahiptirler. Bu bağlamda, belediyeler hizmet sunumunda kadın ve erkek bireylerin farklı ihtiyaçları olduğunu göz önünde bulundurmalıdırlar. Yerel hizmetler yerine getirilirken toplumsal cinsiyet eşitliğinin dikkate alınması, kadınların kadın dostu bir kentte ve daha güvenli ortamda yaşamalarına katkıda bulunabilecektir.

Sorunların tespiti, tahlili ve sorunlara çözüm olarak üretilecek alternatif politikalar oluşturmak, toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmada birer basamak görevi görecektir. Ayrıca, kadınlara ilişkin sorunların bizzat bu sorunları yaşayanlar olarak kadınlar tarafından ele alınması sağlıklı çözümler üretilmesine imkan tanınması bakımından önemlidir.

Kadınların ve erkeklerin ihtiyaçlarında hiç şüphesiz farklılıklar söz konusudur. Bu nedenle kadınlar ve erkeklerin yerel yönetimler tarafından sunulan sosyo-ekonomik ve mekânsal hizmetlerden eşit şekilde yararlanabilmeleri için farklı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Çünkü yasa önünde eşitliğin sağlanması, özellikle kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yeterli gelmemektedir.

Eğitim, toplumsal hayatta fırsat eşitliğinin yaratılmasında, gerek temel gerekse mesleki becerilerin kazanılmasında, yani hayatın bütün evrelerinde büyük önem taşımaktadır. Bilgi çağı olarak addedilen 21. yüzyılda, temel bir insan hakkı olan eğitim hakkından herkesin ve özellikle kadınların yararlanmasının sağlanması önem taşımaktadır. Herhangi bir işte çalışmayan, eğitim seviyesi görece düşük olan kadınlara ulaşmak merkezden ziyade yerel düzeyde daha mümkün olmaktadır. Belediyelerin kadınlara yönelik kurslar düzenlemeleri faydalı olacaktır. Nitekim, ülkemizde pek çok belediye bünyesinde oluşturulan mesleki eğitim merkezlerinde okuma-yazma, takı, mefruşat, dikiş, diksiyon, İngilizce vb. pek çok kurs düzenlenmektedir. Kadınlar, bu merkezlerde kendilerini yetiştirerek ve burada ürettiklerini kermesler düzenleyip satarak az da olsa gelir elde edebilmektedir.

Kadınların yetki ve karar alma süreçlerine katılımında, eğitim düzeyi, mali durumları ve aile içi sorumlulukları da büyük oranda belirleyici olmaktadır. Ayrıca çocuk, yaşlı, engelli bakımı konusunda destek mekanizmalarının yetersiz kalması, kadınların ev içi sorumluluklarını arttırmakta ve siyasal hayata katılımlarının önünde engel oluşturmaktadır. Belediyeler, herhangi bir gelir getirici işte çalışsın veya çalışmasın bütün

kadınlara hasta, yaşlı, çocuk bakımı hizmetlerinde yardımcı olabilecek alternatif politikalar geliştirmelidir.

Yerel yönetimler, kadınların karar alma mekanizmalarına katılımında anahtar role sahiptir. Kadınlar, yerel düzeyde alınan kararların toplumsal cinsiyet eşitliğine daha fazla duyarlı olmasını sağlamak için kararları etkileyebilir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008b: 13).

Siyasal hayata katılımın birinci basamağı kabul edilen yerel yönetimlerde kadınların temsili önemli bir konudur. Belde halkının sorunlarının belirlenmesi, sorunlara çözüm önerileri sunulması yerel yönetim birimlerinin –özellikle belediyelerin– temel görevlerindedir. Yaşam alanı ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunların ve giderilmesi gereken ihtiyaçların çoğu kadınlarla ilgili olmasına karşın, sorunların tespitinde ve sorunlara çözüm üretilmesi sürecinde çok az sayıda kadın yer almaktadır. Kendilerini ilgilendiren konularla ilgili verilen kararlarda kadınların daha çok söz sahibi olmaları gerekmektedir (Türel ve Çağlar, 2010: 16). Bu yüzden yerel yönetim organlarında daha çok kadının yer alması için çalışmalar yapılmaktadır. “Kadın Meclisleri” oluşumu, bu önemli çalışmalardan biridir.

2006 yılında çıkarılan Kent Konseyleri’ne ilişkin yönetmeliğe göre, kent konseylerinin görevleri arasında çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak yer almaktadır.

İlgili yönetmeliğin 12. maddesi uyarınca, kent konseyleri görev alanına giren konularda meclis ve çalışma grupları oluşturabilecektir. Bu bağlamda, yerel kadın örgütlerinin de desteğiyle “kadın meclisleri”nin bütün belediyelerde oluşturulması sağlanmalıdır. Yerel meclisler ile kadın meclisleri ve kent konseyleri arasında sürekli bir işbirliği ortamı yaratılması, hem sorunlara çözüm önerileri sunulması adına hem de katılımcı demokrasinin gelişmesi adına önemlidir.

Sivil toplum kuruluşları, belde sakinlerinin -özellikle politika yapıcılara erişimi daha az olan kadınların- önceliklerini belediye ve belediye meclisindeki karar vericilere iletilmesini sağlama konusunda önemli rol oynamaktadır (Klatzer, 2012: 26). Bu nedenle sivil toplum kuruluşları ile kadınların daha güçlü iletişim kurmaları sağlanmalıdır. Nitekim, 5393 sayılı Kanun’un 41. maddesi uyarınca, stratejik planın hazırlanma ve uygulanma sürecinde kadınlara yönelik faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri de yerel hizmetlerin önceliklerine ilişkin olarak görüş bildirebileceklerdir.

Yine 5393 sayılı Kanun’un 48. maddesi ve 5216 sayılı Kanun’un 21. maddesi uyarınca, belediyeler ihtiyaca göre, yerel hizmetlerde kadınların

ihtiyaçlarını karşılamak ve sorunlarını çözmek üzere çeşitli birimler oluşturabileceklerdir.

Belediye başkanlarının danışmanları arasında bir kadının yer alması, belediye meclisleri bünyesinde, “Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu” veya “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu”nun oluşturulması zorunlu hale getirilmelidir.

Belediyeler, kadın hemşehrilerin ihtiyaçlarını ve taleplerini belirlemek amacıyla anket düzenleyebilir, kadınların rahatça toplanıp, şikayetlerini paylaşabilecekleri platformlar oluşturabilir, gönüllü kadın kuruluşları ile işbirliği yapabilir ve belediye yöneticileri ev sohbetlerine gidebilir.

KAYNAKÇA

Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (2006), *Avrupa Yerel Yaşamda Kadın- Erkek Eşitliği Şartı*, Fransa.

Berktaş, Fatmagül (2004), “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”, *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, No 7, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul.

Charlesworth, Hilary (2005), “Not Waving but Drowning: Gender Mainstreaming and Human Rights in the United Nations”, *Harvard Human Rights Journal*, Vol 18, pp. 1-18.

Çağlar, Nedret ve Nesrin Türeli (2010), “Yerel Yönetimde Kadın Temsili Isparta İli Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, ss. 16-40.

Çaha, Ömer (2010), *Sivil Kadın & Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum*, Savaş Yayınları, Ankara.

Demir, Ömer ve Mustafa Acar (2002), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 3. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.

Eveline, Joan ve Carol Bachhi (2005), “What Are We Mainstreaming When We Mainstream Gender?”, *Mainstreaming Politics: Gendering Practices and Feminist Theory*, Published in Adelaide by, South Australia.

Greckol, Sonja (2005), “Gender Mainstreaming in Local Governments”, *Women and Urban Environments Background Paper*, National Network on Environments and Women’s Health, Toronto.

International Labour Office (2007), “Gender”, *ABC of Women Worker’s Rights and Gender Equality*, Second Edition, Geneva.

Kader (Kadın Adayları Destekleme Derneği), “Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar”, *Taslak Raporu*, Ankara.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2006), *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol*, Ankara.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008a), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı*, Ankara.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008b), *Politika Dokümanı, Yetki ve Karar Alma Sürecinde Kadın*, Ankara.

Klatzer, Elisabeth (2012), *Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bütçeleme Kılavuzu*, Çev. Fethi Keleş ve Orhan Bilgin, TESEV Yayınları, İstanbul.

Koray, Meryem (2011), “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Cinsiyet Eşitliği Politikaları: sol Feminist Bir Eleştiri”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı 2, ss. 13-55.

Mósesdóttir, Liliya (2011), “Gender (In)equalities in the Knowledge Society”, *Gender, Work and Organization*, Vol. 18, No. 1, pp. 30-47.

Mutluer, Nil (2008), “Türkiye’de Cinsiyet Hallerinin Sınırları”, *Cinsiyet Halleri Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, N. Mutluer (drl.), 1. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul.

Nilges, Thorsten (2005), “Gender Inequality in Politics”, *Human Rights: A Gender Perspective*, Vol 1, pp. 5-7.

Ökmen, Mustafa ve Bekir Parlak (2008), *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler İlkeler Yaklaşımlar ve Mevzuat*, Aktüel Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Özgür, Hüseyin (2004), “Kamu Örgütlerinde Stratejik Yönetim”, *Çağdaş Kamu Yönetimi II*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Sayer, Handan (2011), “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı”, *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi*, Ankara.

Scott, Joan Wallach (2007), *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*, Çev. Aykut Kılıç, Agora Kitaplığı, 1. Baskı, İstanbul.

Seyyar, Ali (2006), *Değişen Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politikalar*, Değişim Kitabevi, 1. Baskı, Sakarya.

Uluocak, Şeref ve Cumhur Aslan (2011), *Kadın Bakış Açısından Toplumsal Cinsiyet Rollerini*, Çanakkale Kitaplığı Akademi, Çanakkale.

Uluşen, Mesude (2010), “Sağlık Çalışanlarının ve Toplumun Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Duyarlılığı”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.

United Nations (2008), “Gender Equality Strategy 2008-2011”, *United Nations Development Programme*, New York.

Üstün, İlknur (2011), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Hesaba Katabiliyor Muyuz?*, 2. Baskı, Uzerler Matbaacılık, Ankara.